

ЕКОЛОГІЧНО ЗУМОВЛЕНІ ЗАХВОРЮВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ, ПРОФІЛАКТИКИ ТА ДІАГНОСТИКИ

Завгородній І.В., Сидоренко М.О.

У здоров'ї населення України та Харківської області за останні роки намітилися негативні тенденції, які пов'язані з незадовільною екологічною ситуацією. З'явилась нова група «екологічно зумовлених хвороб». На формування екологічно зумовленої патології впливають фізичні, хімічні, біологічні фактори. Із даних міжнародних конференцій, щорічних доповідей Римського клубу відомо, що екологічна ситуація в світі за останні роки настільки різко загострилася, що під загрозою постало виживання людини як біологічного виду.

Харківська область є однією з найбільш екологічно забрудненою територією. За комплексною оцінкою стану довкілля в Україні виділено 3 зони: надзвичайно високою потенціального екологічного ризику, дуже високого ризику і підвищеного екологічного ризику. Харківська область віднесена до зони надзвичайно високого потенціального екологічного ризику. Як наслідок в області реєструється висока захворюваність і особливо відмічається незадовільний стан репродуктивного здоров'я, яке вплинула на демографічну ситуацію. З 1989 р. в області природній приріст населення змінився його зменшенням і склав – 2,8% по області і – 4,2% по м. Харкову.

Проблеми глобальної екологічної кризи та виживання людства були обговорені на конференції ООН в Ріо-де-Жанейро (1992 р.), була сформульована «Повістка дня на 21 століття» [1], в якій викладена Концепція сталого розвитку. Зазначено, що рівень екологічної культури сучасних людей не відповідає вимогам часу і це необхідно виправляти шляхом розробки нових освітніх програм.

Велика роль в реалізації освітніх програм по екології належить університетам, які на відміну від діяльності інших спеціалістів з екології готують екологічно мислячу еліту суспільства, якій доведеться приймати відповідальні рішення, робити вибір шляхів розвитку [2].

Проблеми екологічної освіти неодноразово розглядалися на міжнародних конференціях (Йоганесбург, 2002 р.; Київ, 2003 р.; Женева, 2011 р.; Вільнюс, 2005 р. і т.д.). В більшості країн світу в університетах введені нові учбові курси з екології, розроблені навчальні програми, видаються навчальні посібники. Впроваджена максимальна екологізація інших навчальних дисциплін.

В Україні також були розроблені концептуальні основи екологічної освіти, які мають загальнообов'язковий характер. В багатьох університетах країн, в тому числі і в Харківському національному медичному університеті були введені нові навчальні дисципліни: «Управління соціальною та екологічною безпекою» (магістри АМ), «Соціальна екологічна безпека діяльності» (магістри по спеціальності «Педагогіка вищої школи»), «Санітарно-гігієнічна експертиза» (магістри по спеціальності «Лабораторна діагностика»). Метою цих дисциплін є відповідно: формування системних

уявлень, теоретичних знань і практичних навичок щодо ефективного управління безпекою діяльністю в соціальній та екологічній сферах; формування знань про джерела потенційних небезпек в середовищі життєдіяльності та планування профілактичних заходів; збереження та захист здоров'я людей шляхом виявлення, попередження, зменшення та усунення шкідливого впливу на них факторів навколишнього середовища.

Програми названих дисциплін потребують удосконалення, доповнення новими розділами, наприклад: «екологічно зумовлені захворювання», «біомоніторинг шкідливих факторів в біологічних тканинах людини», «екологічна безпека харчових продуктів і води».

Питання епідеміології, клініки, діагностики екологічно зумовлених захворювань повинні бути введені в освітні програми медичних університетів в яких ведеться підготовка бакалаврів, магістрів, спеціалістів, інтернів.

На наш погляд аналогічно як ведеться підготовка лікарів-інтернів на суміжному циклі з радіаційної медицини, так необхідно ввести суміжний цикл з екологічно зумовлених захворювань для лікарів-інтернів всіх спеціальностей, а особливо по циклу «Загальна практика – сімейна медицина» (дільничі педіатри, дільничі терапевти). На сьогоднішній день проблеми екології вивчаються бакалаврами, магістрами, спеціалістами післядипломної підготовки, за виключенням лікарів-інтернів.

Актуальною є і проблема харчування населення, кількісна і якісна. Медичні працівники всіх спеціальностей, лікарі-інтерни повинні бути обізнаними з можливими шкідливими наслідками для здоров'я при вживанні харчових продуктів. В продуктах харчування можуть бути присутні мікроби, пестициди, солі важких металів, діоксини, поліциклічні ароматичні вуглеводні, гормони та гормональні препарати, антибіотики, мікотоксини, генетично модифіковані організми (ГМО), наночастинки або наноматеріали, харчові добавки: консерванти, барвники, емульгатори, стабілізатори, загусники та ін. Незбалансоване і небезпечне харчування є фактором ризику для здоров'я.

Можливість своєчасно встановити наявність в організмі людини шкідливих речовин та їх метаболітів дозволяє метод біомоніторингу, який широко впроваджений в різних країнах [3].

Таким чином, світова, глобальна екологічна криза перетворилася в кризу цивілізації. Серед запропонованих міжнародною спільнотою заходів по захисту населення від шкідливих екологічних факторів особливе значення приділяється екологічній освіті на всіх рівнях суспільства, а особливо медичній екологічній освіті. Питання епідеміології, клініки, діагностики і профілактики екологічно зумовлених захворювань повинні бути введені в усі програми підготовки бакалаврів, магістрів, спеціалістів, лікарів-інтернів.

Література.

1. Програма дій. Повістка дня на XXI століття та інші документи конференції в Ріо-де-Жанейро в популярному викладенні / Упорядник Майкл Хитинг. – Женева, 1993.

2. Багрова Л.А., Боков В.А., Бобра Т.В., Рудык А.Н. Роль университетов в реализации стратегии образования для устойчивого развития // Геополитика. «Экогенодинамика регионов». – 2009. – Т. 5. Вып. 1. – С. 95-100.
3. Ревич Б.А., Авалиани С.Л., Тихонова Г.И. Экологическая эпидемиология: Учебник для высш. Учебн. Завед. – М.: Издательский центр «Академия». – 2004. – 384 с.